

LÄRARHANDLEDNING
DJUPET
BACKA TEATER 2025

Bild: Lovisa Skold

065
BACKA TEATER

LINDHOLMEN HISINGEN | WWW.BACKATEATER.SE | 031 708 71 01

Göteborgs Stadsteater

HEJ

Vi lever i en tid som präglas av människans starka avtryck på jorden. En tid som forskare nu kallar antropocen, människans tidsålder. Det är en epok där naturens krafter och processer inte längre är ensamma herrar över planetens utveckling. Istället har människan, med sin teknik, sina städer och sin konsumtion, blivit en geologisk kraft som formar jordens landskap, atmosfär och hav. Plast, betong, kol och atomavfall finns snart överallt på planeten. Människans påverkan syns i massutrotningar av arter, förändrade klimatmönster och förorening av haven.

Men antropocen är inte bara en geologisk epok. Det är också en existentiell utmaning. Det är berättelsen om en art som, trots sin litenhet i universum, fått en enorm makt. Med den makten följer ansvar. Hur kan vi leva i samklang med jorden när vi vet att varje handling påverkar hela systemet? Hur hanterar vi konsekvenserna av vår historia, av vår överkonsumtion och exploatering?

Havet, som täcker mer än 70 procent av jordens yta, har länge varit en plats där mänsklig påverkan känts avlägsen. Men även här förändras ekosystemen snabbare än vi trodde var möjligt. Plastflak driver i oceanerna, korallrev bleknar, fiskbestånd kollapsar. Havet speglar vår tids största paradoxer: det är både vårt hopp och vårt hot. En resurs för mat och liv, men också en spegel av vår egen destruktivitet.

Att leva i antropocen betyder att förstå att vi inte längre är åskådare, utan aktörer. Det är en tid som kräver både insikt och handling, en ny medvetenhet om vår plats på jorden. Vi kan inte längre låtsas att vi är skilda från naturen. Vi är en del av den och vår framtid är intimt sammanflätad med planetens hälsa. Antropocen är kanske mänsklighetens största berättelse hittills, en historia om makt, ansvar, förlust och hopp. Om vi kan skriva ett hållbart kapitel återstår att se. Men först måste vi erkänna att vi är huvudpersonerna i detta drama, och att våra val formar jordens framtid långt bortom oss själva.

Djupet, föreställningen som du som lärare tillsammans med dina elever kommer att möta kan fungera som en ubåt ner i frågor om mänskligheten och dess stora litenhet. Det här lärarmaterialet är en skärva av allt som kan tas upp efter besöket.

Med varma hälsningar

Erika Isaksson, projektledare barn och unga
erika.isaksson@stadsteatern.goteborg.se

INNEHÅLL

- Inför ditt besök på Backa Teater
- Teater
- Prata scenkonst
- Karaktärer
- Gör din egen djuphavsfisk
- Stig ner under ytan
- Håkäringen - den långsamma legenden från djupet
- Människan och havet
- Havet som symbol
- Att simma för att synas
- Skriv din egen låt, dikt eller måla
- Diamantövning
- Produktionsfakta

INFÖR DITT BESÖK PÅ BACKA TEATER

INFÖR BESÖKET

Inför ditt besök på Backa Teater har vi i lärarhandledningen samlat ingångar, frågeställningar och övningar kopplade till föreställningen *Djupet*. Det finns inga krav på att du som lärare behöver fördjupa temat innan eller efter ni besöker oss.

Det vi rekommenderar är att du som lärare före besöket förbereder eleverna på vad scenkonst är och kan vara. Att det sker live, att ni som publik är central för föreställningen, att det är en kollektiv upplevelse som varken går att pausa eller spola tillbaka. Inför *Djupet* är det bra att prata om att det inte är en klassisk teaterföreställning med en handling från A till Ö, att scenkonst kan vara en konsert, dans och teater samtidigt. För många unga är besöket på Backa Teater det första mötet med scenkonst.

Backa Teater har lång erfarenhet av att möta barn och ungdomar, hos oss står konsten och mötet med den i första rummet. Under en föreställning är det tillåtet att reagera på det som sker, att skratta, gråta och låta spontana känslor få utlopp. Det är också okej att tyst fråga en kompis något om handlingen eller peka på något du tycker verkar intressant men att tänka på att inte störa resten av publiken. Som lärare får du gärna undvika att hyscha men givetvis hjälpa dina elever som behöver stöd under föreställningen. Vi kommer att informera eleverna om detta på plats på teatern.

Var ligger Backa Teater?

Backa Teater ligger på Lärdomsgatan 1C på Lindholmen. Hit kommer du enklast via buss eller båt.

Bland annat buss nummer X1, 16, 19 och 21 går till hållplats Lindholmen.

Från hållplatsen tar det ca. 5 minuter att gå till teatern.

Älvsnabbaren tar du från Stenpiren till Lindholmspiren, resan är gratis och går var 8:e minut vardagar mellan kl. 07.00-18.00.

Älvsnabben går mellan Lilla Bommens Hamn -> Stenpiren -> Lindholmspiren -> Slottsberget -> Eriksbergs färjeläger -> Klippan. Hållplats till Backa Teater är Lindholmspiren.

Behöver jag komma i tid?

Ni behöver vara på plats på teatern i tid och gärna senast 15 minuter innan föreställningen börjar. Då hinner alla gå på toaletten, hänga av sig ytterkläderna och landa tillsammans i vår foajé.

Hur gör jag med mobilen?

Mobiltelefonen skall vara avstängd under föreställningen för att inte störa dig och resten av publiken. Tänk på att även ljuset på skärmen kan upplevas störande av andra i publiken och från scen. Vi har mobillådor i foajén som du som lärare kan samla in mobiler i.

Måste jag hänga av mig jackan?

Det är trångt i salongen och jackor är i vägen om vi behöver utrymma så därför vill vi att alla hänger av sig sina ytterkläder i foajén. Det blir även varmt inne i salongen så ta gärna av överdragsbyxor och overaller. Men skorna får alla ha på sig.

Får jag äta godis och ha med dricka in i salongen?

Nej, det är inte tillåtet att ha med sig mat och dryck in i salongen däremot går det utmärkt att äta medhavd mat, godis och dryck i vår foajé innan eller efter föreställningen. Om ni har matsäck meddela backaskolbokning@stadsteatern.goteborg.se innan ni kommer så vi vet att ni stannar och äter.

Om jag behöver gå ut under föreställningen, hur fungerar det?

Det finns flera anledningar till att en kan behöva gå ut under föreställningen. Vet du med dig att du eventuellt behöver lämna salongen själv eller med elever, prata gärna med vår foajépersonal innan ni går in och välj platser så nära dörren som möjligt. Det finns alltid personal i foajén som möter upp. Gå ut samma väg som ni kom in.

Tillgänglighet

Backa Teaters entré och scen är i markplan. Vi har hörhjälpmedel i form av ljudförstärkande hörlurar alternativt hörselslinga. Vi syntolkar samt textar föreställningar vid enstaka tillfällen under spelåret. Behöver du som lärare ytterligare information kring våra föreställningar för att skapa ett så bra möte som möjligt för elever så tveka inte att höra av dig.

Kontakt

Behöver du komma i kontakt med oss inför ert besök till någon av våra skolföreställningar går det bra att ringa eller mejla:

Skolbokning: backaskolbokning@stadsteatern.goteborg.se

Tel: 031 708 71 01

Scenkonst är ett samlingsnamn för konstformer som framförs direkt inför en publik. Det finns en mängd olika typer av scenkonst som exempelvis teater, musik, opera, dans, performance, revy, musikal och nycirkus.

Devising är en metod inom scenkonst. På engelska betyder ordet utarbeta, uppfinna och smida. Inom scenkonst betyder det ofta att det inte finns ett manus, ingen färdig berättelse när man börjar repetera. Istället arbetar skådespelare och andra funktioner på teatern tillsammans fram scener genom improvisation, lek och samtal. Ofta finns det ett ramverk i form av en idé, en scenografi eller kanske en text.

TEATER

Teatern är en av de få platser där vi tillsammans som individer upplever något som bara händer här och nu och aldrig mer. Det finns varken pausknapp eller möjlighet att spola tillbaka, hoppa framåt eller exakt återskapa ögonblick. Vi möter tillsammans och reflekterar individuellt. Teatern är en plats där vi kan möta andras historier och kanske även få syn på oss själva. I mötet med det okända kan vi växa som människor.

Ordet teater kommer från grekiskans the'atron, ett ord som till en början betecknade åskådarplatserna eller publiken. Ordet the'atron kommer i sin tur från ordet thea'omai som betyder betrakta. Idag är ordet främst sammankopplat med talteater.

Teater har använts till allt från att proklamera religion till att utforska skörheten i att vara människa i relation till andra. Som form har teatern tusentals år på nacken och är ett sätt att samtala om vår existens och tiden vi befinner oss i. Än idag spelas dramer som skrevs under antikens Grekland. Pjäser vid namn *Antigone* eller *Medea* tolkas utifrån den plats och tid skådespelet nu utspelas i. Nya berättelser skrivs, dramatik formade av och för vårt absoluta här och nu.

Idag finns få rum som det som scenkonstupplevelsen skapar. Ett rum där du tillsammans med andra under en begränsad tid upplever något som inte går att återskapa, pausa eller reproducera. En händelse där du som publik spelar en avgörande roll, där en föreställning tar form i energi och känsla inte bara utifrån hur skådespelarna rör sig, hur ljuset ger känsla och fokus eller hur scenografin ramar in verket. Upplevelsen blir till i samspelet mellan scen och salong, hur fokus tas och ges i rummet. Konsten är det som uppstår i mötet mellan scen och salong, mellan publiken och skådespelarna. Scenkonstverket är för dig i publiken en möjlig reflektionsyta, en spegel du studsar dig själv emot. Din upplevelse baseras på dina erfarenheter, ditt tycke och smak, med andra ord är en konstupplevelse alltid subjektiv.

Att skapa ett scenkonstverk, en produktion, på en institutionsteater som Backa Teater är i mångt och mycket som ett grupparbete där flertalet olika funktioner, specialister inom sitt fält, skapar verket utifrån en konstnärlig idé. Varje detalj, från affisch till hur starkt ljuset lyser på scenen, är testad, diskuterad och bestämd. Den finns där av en anledning.

VAD ÄR TEATER?

- Har du upplevt att gå på teater tidigare? Hur var det?
- Vad är skillnaden mellan teater och film?
- Varför skall en se teater?
- Finns det en skillnad i hur en upplever saker om en gör det tillsammans med andra än om en är själv?
- Hur är det att vara publik på en teater, är det skillnad från till exempel att gå på bio?

SCENKONST

Ordet scenkonst är ett samlingsnamn för konstformer som utförs direkt inför en publik.

- Lista alla former ni kommer på.
- Vad särskiljer de olika formerna?
- Vad finns det för erfarenheter i klassen?
- Vad har eleverna för förväntningar/farhågor inför besöket på Backa Teater?

FÖRDJUPA MERA

Låt alla skriva upp vad som behövs för att skapa en teaterföreställning på tavlan.

(manus, skådespelare, publik, teaterscen, ljus, musik osv).

Diskutera alla ord, behövs de verkligen eller kan de strykas? Vad finns kvar?

Att förstå att en inte behöver förstå

Det kan ibland ställa till det för oss när vi exempelvis tittar på scenkonst om svaren och handlingen inte är självklara. Vi lever i en tid där vi är vana att snabbt få ett facit i frågor. Men konst har en förmåga att snarare tvinga oss till att tänka utanför det redan medvetna och i bästa fall väcka frågor där facit inte finns.

I *Djupet* följer vi inte en klassisk dramaturgisk båge med en tydlig berättelse från A till Ö. Vad allt handlar om är upp till var och en att tolka. Eller så lutar en sig bara tillbaka, låter sig svepas ner i djupet och ser vad som händer i just detta nu. På scenen och i dig själv.

PRATA SCENKONST

Scenkonst kan vara drabbande, härligt, svårt, fantastiskt eller i värsta fall ointressant. Upplevelsen skiljer sig åt från person till person och påverkas av erfarenheter, känslor, förkunskap och personlig smak. Det finns inget rätt eller fel i hur personer upplever verket men det finns massor att vinna på att ta samtalet vidare i grupp.

Att kunna prata om upplevelsen inom ett tydligt ramverk skapar en djupare analys av det en upplevt. Då ges möjligheten till att lyssna på andras individuella tolkningar utan att för den sakens skull hamna i polemik om vem som har tolkningsföreträde i värderingen av konstverket. Att i grupp kunna diskutera upplevelsen och lyssna på andra stärker oss som individer och kan leda till en djupare förståelse av scenkonstverket, sig själv och varandra.

SAMTALSMODELL

Som lärare och pedagog är du samtalsledare i klassrummet, det innebär inte att du behöver veta mer om föreställningen och inte heller att du behöver försvara eller förklara de olika val konstverket består av. Ditt arbete är att bjuda in till de olika tolkningar som finns i gruppen och ställa frågor som för samtalet vidare.

Börja med att så sakligt som möjligt beskriva, tolka sedan det ni har beskrivit och låt det bana väg för individuella upplevelser och reflektioner.

BESKRIV

Beskriv så sakligt som möjligt scenkonstverkets olika tecken utan att tolka dess innebörd.

När börjar föreställningen, tycker du?

Hur såg rummet ut?

Vad fanns i rummet?

Fanns det olika spelplatser? Hur såg dessa ut?

Vilka färger och former?

Vad var det för ljud?

Hur var ljuset?

Hur många personer/karaktärer/varelser fanns med i föreställningen?
Hur såg de ut?
Vilka färger/former hade kostymerna?
Hur såg masken/sminket ut?
Hur såg håret ut?
Fanns det skillnader och likheter mellan de olika karaktärerna?
Fanns det några tydliga rörelsemönster hos de olika karaktärerna?
Gå gärna en runda i hela klassen så att alla kan bidra med konkreta tecken.

TOLKA

Utifrån det ni beskrivit går ni vidare till att tolka dess innebörd. Vad får de olika tecknen för funktion i föreställningen? Vad berättar de?

Varför såg rummet ut som det gjorde, vad berättar val av färger, ljus, ljud?
Vilken plats utspelar sig *Djupet* på? Var det alltid samma plats?
Spelade skådespelarna alltid samma roll? Om ja/nej, varför?
Vad gör valet av kostym, mask och hårfrisyrer med karaktärerna?
Vilka var de som befolkade scenen?

REFLEKTERA

Avsluta med att reflektera över hur föreställningen landade hos var och en. En scenkonstupplevelse väcker i bästa fall tankar, frågor, känslor och åsikter som utgår från ens egna värderingar och ingångar till föreställningens innehåll. Därför kan det vara av stor betydelse att ge var och en möjlighet att reflektera över följande frågor men att endast de som vill kan dela med sig.

Hur upplevde du *Djupet*?
Vilka känslor väckte föreställningen hos dig?
Fanns det någon karaktär som du kände igen dig själv i? Vem och på vilket sätt?
Fanns det någon händelse i föreställningen som du kände igen från verkliga livet, vilken och varför?
Fanns det någon scen som du tyckte särskilt mycket om? Varför?
Fanns det någon scen som provocerade dig? Varför?
Om du fick göra om en scen, vilken skulle du välja och hur skulle du göra om den?

Den här samtalsmodellen tar sitt avstamp i *En väv av tecken* (Riksteatern) och *Prata scenkonst* av Anna Berg för Regionteater Väst.

PRATA SCENKONST PÅ ANDRA SÄTT

FOKUS RÖRELSE

- Låt eleverna fysiskt visa rörelser de minns från föreställningen.
- Tolka rörelserna
- Reflektera över hur de kändes

DELA UPP TECKEN

Dela upp klassen i följande grupper:

Scenograf, Regissör/Koreograf, Ljusdesigner, Ljuddesigner, Maskdesigner

Kostymdesigner, Dramatiker, Skådespelare/Dansare

Låt eleverna beskriva och tolka i sina egna grupper, låt sen grupperna presentera sina tolkningar för alla och avsluta i att reflektera i storgrupp.

METATOLKNING

Dela upp klassen i mindre grupper.

Låt dom tillsammans i de mindre grupperna skapa kollage inspirerade av föreställningen. Låt sedan grupperna tolka varandras kollage.

SJÖFARTSMUSEET AKVARIET

Inför arbetet med Djupet fick Backa Teater besöka Sjöfartsmuseet i Göteborg tillsammans med mellanstadieklasser som bokat in sig på lektionen Vattenplaneten. Vi rekommenderar varmt att ni besöker Sjöfartsmuseet som med sina kunniga pedagoger ger såväl barn som vuxna nya insikter om vår blå planet.

www.sjofartsmuseetakvariet.se

Rambo
Dumbobläckfisk
Grimptoteuthis

Ingela
Djuphavsmarulk
Linophryne pennibarbata

Zara
Trollhaj
Mitsukurina owstoni

Carita
Pelikanål
Eurypharynx pelecanoides

Jonas
Barreleye
Macropinna microstoma

I Djupet möter vi dessa varelser.

Vilka är de?
Vilka personligheter har de?
Vilka relationer har de till varandra?

Vilka kläder, hår och mask har karaktärerna?
Vad gör det med karaktären?
Känner du igen dig själv i någon av dem?

Telly
Teleskopfisk
Gigantura

Bobby
Blobfisk
Psychrolutes micropodus

Charlie
Jättebläckfisk
Architeuthis

KARAKTÄRER

GÖR DIN EGEN DJUPHAVSFISK

I *Djupet* har vår attributmakare Wanja Johansson Fernandes tillsammans med sina kollegor skapat bland annat djuphavsmarulken, trollhagen och pelikanålen med hjälp av foamclay, frigolit, limpistoler, färg och gamla cykelhjälm. Material som du lätt hittar i vindsförråd, pysselhörnan eller i återvinningen.

STEG 1:

Välj fisk och skissa upp en modell på papper. Tänk på alla vinklar.

STEG 2:

Fundera ut i vilket material den skall byggas i.

Ett tips är att alltid utgå från en hjälm, och som ni alla vet - en cykelhjälm som kastats i marken är inte längre ett tillräckligt skydd för huvudet vid en cykelolycka men duger perfekt att bygga ditt fiskhuvud på.

Tips är kartong, frigolit och pappermassa.

STEG 3:

Börja bygg - låt torka - fortsätt att bygga.

Att få en mask klar kräver tid och tålamod.

STEG 4:

Dags att måla.

Du har nu en fisk.

Vem är den?

Hur rör den sig?

Vad vill den göra i livet?

MANET

I början av föreställningen ser vi maneterna plötsligt uppstå i mörkret. Deras rörelser liknar de vi sett på naturfilmer och i havet. Men hur är de skapade?

Många tester har gjorts och det ni ser lysa är sönderklippta vita plastpåsar på ett gammalt paraply fastsatt på ett långt fiskespö. Magi kan uppstå med hjälp av fantasi och få liv med hjälp av saker som finns nära till hands.

Dumbobläckfisk

Grimpoteuthis imperator

Lever 7000 meter under ytan. Arten imperator hittades först 2016. Dumbobläckfisk har fått sitt namn efter elefanten Dumbo från disneyfilmen på grund av dess utseende.

Djuphavsmarulk

Linophryne pennibarbata

Lever 1000-4000 meter under ytan. Vi känner framförallt igen honom från bilden av arten. Hanen är mycket liten och biter fast sig i honan och blir en del av hennes blodomlopp.

Trollhaj

Mitsukurina owstoni

Lever 100-1200 meter under ytan. Trollhagen som art har funnits i 125 miljoner år. Sen dinosauriernas tid. Den är känd för sin mun som kan skjuta fram för att fånga byten.

Pelikanål

Eurypharynx pelecanoides

Lever 500-3000 meter under ytan. Pelikanålen är sällsynt och ganska svår att studera. Därför vet vi inte så mycket om den. Men vi vet att den kan äta byten lika stora som sin egen kropp.

Barreleye

Macropinna microstoma

Lever 600-800 meter under ytan. De har ett helt genomskinligt huvud där du kan se ögon, nerver och ibland till och med hjärnan. Den svävar genom vattenmassorna i sakta mak.

I Djupet möter vi dessa varelser.

Genom böcker, filmer och faktarutor kan du djupdyka ner i information om djuphavets varelser. Det som vi vet är att vi inte vet så mycket.

Vilka är dessa varelser egentligen?

Bilderna kommer från Lisa Berkert Wallards kostymsskisser.

Teleskopfisk

Gigantura

Lever 500-2000 meter under ytan. De har extremt töjbara käkar och mage och kan svälja byten större än de själva. De simmar ofta vertikalt med huvudet uppåt.

Blobfisk

Psychrolutes microporos

Lever på 600-1200 meters djup. Blobfischen jagar inte sin mat, den flyter runt och inväntar att den skall komma till den. Den är nästan helt gjord av gelé.

Jättebläckfisk

Architeuthis

Lever vanligtvis på djup mellan 200 till 1000 meter under ytan. De har de största ögonen i djurriket, upp till 30 cm i diameter. De är mycket hemlighetsfulla.

Har vi rätt att undersöka dessa utforskade platser
eller borde vi lämna dem orörda?

STIG NER UNDER YTAN

Under den blanka ytan breder en värld ut sig som få sett och ännu färre förstått. Från solglittrande vattenytor till jordens djupaste punkt sträcker sig en resa genom mörker, tryck och tystnad. Marianergraven, mer avlägsen i tanken än många planeter, bär spår av liv där inget borde finnas – och säger något om människans eviga drift att söka sig dit ljuset aldrig nått.

Havet täcker över 70 procent av jordens yta. Ändå vet vi mer om månen än om de djupaste delarna av våra egna hav. Det är här, vid ytan, livet verkar öppet. Solens ljus tränger ner några meter, kanske femtio på en klar dag. Här är havet blått, varmt, beboeligt. Men längre ner börjar något annat. Med varje meter du sjunker försvinner värme, färg och ljud. Trycket ökar med en atmosfär var tionde meter. Vid tusen meter är det hundra gånger större än på land. Det är ett tryck som skulle krossa kroppen, och ändå finns det liv här. Anpassat, undandraget, främmande.

Vid 3000 meter passerar du den abyssala zonen ”det bottenlösa”. Inga solstrålar har någonsin nått hit. Temperaturen närmar sig noll. Djuren här är inte gjorda för att ses. De bär ljuset i sig själva genom bioluminiscens, som om evolutionen hittat ett sätt att trotsa mörkret med en viskning.

Färden neråt tar en evighet och ändå är du inte ens i närheten av botten, först vid 11 034 meter, långt ner i Marianergraven, ner i Challengerdjupet som är den djupaste platsen på planeten, när du botten. Challengerdjupet är döpt efter det brittiska forskningsfartyget HMS Challenger, som först mätte djupet 1875. Här nere är trycket över 1 000 gånger högre än vid ytan. Det motsvarar vikten av 50 jumbojetplan, staplade över din kropp.

Ingen människa kan existera här utan teknik. Ändå har några få tagit sig ner, med farkoster byggda som små stålbunkrar, isolerade från världens tyngd. Trycket är enormt, mörkret kompakt och ändå finns här liv. Mikroorganismer i sedimentet. Räkliknande varelser. Enkelt men levande. Som om själva livets vilja sträcker sig också hit, till platsen där ljus aldrig funnits, där tiden verkar stå still.

Människan har alltid sökt det bortom henne själv – i stjärnhimlen, i döden, i djupet. Vi har grävt i jord och ben för att förstå oss själva. Nu borrar vi oss ner i havets tystnad, inte bara för att mäta, utan för att förstå vår egen plats i det vi inte kan kontrollera. Vad säger det om oss människor, att vi färdas dit ingen borde färdas för att se, för att veta, för att bära hem berättelser från världens botten?

Deep time

Längst ner i Djupet går tiden långsammare. En håkäring kan till exempel leva i upp till 500 år. Går det för en människa att förstå den tidsrymden? Går det att förstå hur långt 500 år är i ett liv?

HÅKÄRINGEN – DEN LÅNGSAMMA LEGENDEN FRÅN DJUPET

I det iskalla, mörka vattnet utanför Bohuslän simmar ibland en varelse som tycks höra till en annan tid. Håkäringen, ishaj eller grönländshajen (*Somniosus microcephalus*), är ett av världens mest långlivade ryggradsdjur och ett av de mest gåtfulla.

Med sin tröga rörelse, sitt gråbruna skinn och sina bleka ögon har den kallats både spöklik och majestätisk. Den når ibland över sju meters längd och väger upp mot ett ton, men rör sig långsamt, nästan svävande, som om den inte har bråttom någons. Och det har den inte heller, håkäringen liv, om en jämför med människans, går helt enkelt i en annan tidsrytm.

Studier har visat att håkäringen kan bli närmare 500 år gammal. Enligt forskare är det inte helt osannolikt att en idag levande håkäringen kan ha simmat runt ända sen Gustav Vasas tid. Det gör håkäringen till ett av de äldsta kända ryggradsdjuren i världen. Den växer långsamt, bara några centimeter per år. Den tros inte bli könsmogen förrän vid 150 års ålder vilket gör arten extremt sårbar för överfiske och miljöförändringar.

Trots sitt sävliga tempo är håkäringen en toppredator. Den lever främst på fisk och marina däggdjur, men har också hittats med rester av isbjörn, ren och till och med häst i magen, sannolikt kadaver snarare än byten. Den kan dyka ner till djup på över 2000 meter, där trycket är högt, temperaturen låg och ljuset obefintligt.

Den har mycket små ögon, ofta angripna av parasiter, och tros förlita sig mer på lukt än syn. Kroppen är dessutom giftig för människor eftersom köttet innehåller höga halter av ämnet trimetylaminoxid, vilket kan orsaka förgiftning om det inte behandlas rätt.

Håkäringen är spännande att forska på, till exempel vad det är som gör den så gammal? Vad gömmer det sig för hemligheter i håkäringens celler som gör att den bara fortsätter leva?

Men forskningen på håkäringen är att forska mot klockan. Eftersom den reproduceras så långsamt och samtidigt står inför hot som klimatförändringar, miljögifter och oavsiktlig bifångst så hotas artens överlevnad. Forskare fascinerar särskilt av dess extrema livslängd. Vad är det i håkäringens celler som gör att den åldras så långsamt?

I nordisk folktro omges håkäringen av både skräck och respekt. Den har kallats ”*djävulens haj*”, och enligt gamla sägner kunde den dra ner båtar i djupet eller förvandla sig till en kvinna för att lura fiskare i döden.

Kanske är det inte så konstigt. En varelse som lever i hundratals år, rör sig ljudlöst i det kalla djupet och bär parasiter i ögonen väcker något i människans föreställningsvärld. Håkäringen är en levande fossil, en påminnelse om att haven döljer historier vi ännu inte förstått. Den simmar fortfarande i mörkret, långt under våra fartyg och mätinstrument, lika tystlåten som för över fyra sekler sedan. Och kanske är det just det som gör den så fängslande, att vi fortfarande bara anar konturerna av dess liv.

ÖVNING

Gör en tidslinje över håkäringen liv. 500 år.

Vad har hänt under den här tiden?

Hur många generationer har passerat?

Finns det ett liv om 500 år framåt?

Hur ser det ut då? Simmar fortfarande håkärningar utanför Bohusläns kust?

METALL

Idag väntar flera länder och företag på tillstånd för djuphavsgruvar av sällsynta metaller som används i solpaneler, elbatterier och annan grön teknik. Mineralklumpar, så kallade noder, finns på havsbotten. Metallerna kommer att generera såväl en ökad tillgång till batterier och solpaneler som pengar till de företag som tar upp dem från botten.

Men ingen vet idag hur det kommer att påverka havets ekosystem. Vid varje forskningsexpedition hittas nya arter som tidigare aldrig upptäckts. Vår vetenskap om havet ökar hela tiden.

TIPS: Se OCEAN med David Attenborough från 2025

MÄNNISKAN OCH HAVET

Livet började i havet. För miljarder år sedan, långt innan några varelser tog sina första steg på land, rörde sig det första livet i saltvatten som encelliga organismer, växtplankton, urtida fiskar. Havet var vaggan, och i många avseenden är det fortfarande en spegel av vår början. Vi bär havet inom oss; vårt blod innehåller spår av samma salter som våra förfäder en gång simmade i.

För tusentals år sedan stod människan vid havskanten och såg något oändligt. En plats för skräck, för respekt, för skörd. Havet gav mat, men tog också liv. Det var världens ände och dess början. Med tiden lärde vi oss navigera över det, färdas med vindens hjälp, kartlägga kustlinjer, handla och erövra. Men det var först nyligen vi började förstå havet som ett vetenskapligt landskap, inte bara ett geografiskt.

På 1800-talet skickades forskningsfartyg som HMS Challenger ut för att mäta havsdjup, ta prover och dokumentera det okända. Den moderna oceanografin föddes. Sedan dess har vår kunskap vuxit, men inte i samma takt som våra ingrepp. Vi vet idag mer om månens yta än om de djupaste delarna av havet. Trots att havet täcker över 70 procent av jordens yta, har vi endast kartlagt en bråkdel av dess botten, och ännu mindre av dess liv.

Vår överlevnad är bunden till havet. Det producerar över hälften av allt syre vi andas. Det reglerar klimatet, absorberar koldioxid och lagrar värme. Havets strömmar påverkar vädermönster över hela planeten. När havet mår bra, mår vi bra. Men det omvända är också sant. Idag är havet både vårt största hopp och vårt mest tystlåtna hot.

Klimatförändringarna värmer havet snabbare än vi tidigare trott. Korallreven bleknar, syrehalterna sjunker och havsnivån stiger. Fiskeindustrin tömmer ekosystem som tagit tusentals år att bygga upp. Mikroplaster återfinns i djuphavets sediment såväl som i våra kroppar. Vi påverkar havet i varje andetag vi tar och varje val vi gör, vare sig vi bor vid kusten eller långt inåt land.

Men havet bär även nyckeln till mänsklighetens överlevnad. Forskare studerar havets roll i att binda koldioxid, utvecklar nya tekniker för att återskapa marina ekosystem och utforskar organismer i djuphavet som kan ligga till grund för framtidens mediciner. Vi står på tröskeln till en ny era där havet inte bara är något vi exploaterar, utan något vi lyssnar till. Rymden må locka, men det är havet som håller vår framtid i sina strömmar.

Hur ser livet ut om 100 år?

HAVET SOM SYMBOL

Havet har alltid varit mer än vatten. Mer än vågor, vind och djup. I människans kultur har havet burit betydelser som går långt bortom det fysiska. Det har varit hem för gudar och monster, en väg mot det okända, en plats för både födelse och förintelse. Det är en spegel, inte bara av himlen, utan av människan själv.

Redan i de tidigaste myterna är havet närvarande som urkraft. I Mesopotamisk mytologi föds världen mellan sötvatten och saltvatten, där saltvattnet är representerat av gudinnan Tiamat och sötvattnet av guden Apsu. I Bibelns skapelseberättelse svävar Guds ande över ”vattnets djup”, och i de grekiska myterna styr Poseidon ett hav som ständigt är i rörelse – en naturkraft med egen vilja. Havet är här aldrig neutralt. Det är hotande, föränderligt, och i ständig konflikt med det mänskliga försöket att skapa ordning.

Men havet är inte bara ett hot. Det är också ett löfte. I kulturer där havet varit vägen till nya länder, upptäckter eller handelsmöjligheter, från de polynesiska sjöfararna till Europas koloniala sjöfart, har det symboliserat framtid, frihet och expansion. I litteraturen är detta tydligt: *Odyseus* irrar över havet pådriven av drömmen om en hemkomst. Men resan blir också en inre resa; i Joseph Conrads *Mörkrets hjärta* och Melvilles *Moby Dick* är havet ett psykiskt landskap där det undermedvetna kastar sina vågor.

I poesin är havet ofta själens spegel. *Djupet* blir liktydigt med det omedvetna. I romantikens diktning är havet oändligt, farligt, lockande. Det symboliserar det bortom vardagen: en längtan efter att lämna det trygga, att sjunka in i något större än sig själv. Ofta finns där också döden – havet som sista vila, som kroppens försvinnande och själens upplösning.

Samtidigt finns en annan sida. Det moderna samhället har börjat se havet som något sårbart, hotat. Klimatförändringar, föroreningar och stigande havsnivåer förändrar symboliken. Havet är inte längre bara det stora okända, utan något vi måste skydda, något vi har makt över och ansvar för. Det förvandlas från mytologisk kraft till ekologisk verklighet.

Men symboliken försvinner inte. I populärkulturen fortsätter havet att bära mening. Filmer som *The Abyss*, *Life of Pi* eller *Haeundae* använder havet som metafor för mänsklig rädsla, överlevnad, tro och förlust. I samtida konst blir havet en yta där klimatångest speglas, men också ett fält för hopp: ett slags reningens plats, där människan kanske kan börja om.

Det är kanske detta som gör havet så kraftfullt som symbol: att det aldrig kan kontrolleras helt. Det är alltid både och, både trygghet och skräck, både barndomens strand och vuxenlivets storm. Det rymmer våra drömmar om frihet, men också vår djupaste oro för undergång.

Kulturen speglar oss. Och havet, som symbol i kulturen, visar hur vi gång på gång återvänder till det oändliga, det okända och i mötet med det förstå vilka vi är.

Har du läst böcker eller sett filmer där havet spelar en viktig roll?

Är havet en trygg eller otrygg plats? Varför?

**“My feeling was one of complete isolation
from all of humanity.”**

År 2012 blev James Cameron den första människan att ensam dyka ner till Challenger Deep, den djupaste kända punkten i världshaven, som ligger i Marianergraven i Stilla havet. Han genomförde detta med en specialbyggd undervattensfarkost kallad Deepsea Challenger.

Det var ett historiskt vetenskapligt uppdrag, och han filmade också delar av dyket för dokumentära ändamål.

James Cameron är inte en forskare, han är filmregissör som bland annat står bakom filmer som Titanic.

Hur tror du att du skulle känna, längst nere på botten av havet?

ATT SIMMA FÖR ATT SYNAS

Det är något med havet som drar oss tillbaka till oss själva. Kanske är det för att vi en gång kom därifrån, ur det salta ursprungsdjup där allt liv började. Där varje form vi känner idag som muskler, skal och ögon en gång bara var möjlighet, inte självklarhet.

Och ändå, trots all utveckling, bär vi fortfarande något av stimfiskens beteende i oss. Vi simmar med andra. Anpassar vår hastighet, våra färger och våra rörelser inte alltid för att vi vill, utan för att vi inte vågar annat. Gruppsyck är inget tonårsfenomen. Det är en grundläggande mänsklig mekanism, inbyggd i våra kroppar sedan livets början. Behovet att höra till är inte ytligt. Det är existentiellt. I flocken fanns skydd, i gemenskapen fanns överlevnad. Men till vilket pris?

Det moderna gruppsycket är inte längre kopplat till fysiskt skydd mot rovdjur. Det handlar om något mycket mjukare och kanske just därför svårare att stå emot: känslan av att inte få vara med. Att inte bli sedd. Eller ännu värre: att bli sedd, men förkastad. Vi formas tidigt. I skolans korridorer, där blickar kan vara vassare än ord. I arbetsplatsernas korridorer, där tyst samförstånd ofta väger mer än öppen kritik. Vi lär oss vad som är önskvärt. Hur man klär sig. Hur man skrattar. Vad man inte säger. Vi anpassar oss som fiskar i ett stim, med snabba ryck i sidled så fort riktningen ändras.

Men havet är större än stimmet. Där finns också korallreven byggda av olikheter. Där vajar tången i sin egen rytm. Där rör sig vissa fiskar långsamt, andra i cirklar. Havet är fullt av livsformer som hittat sin väg, inte trots att de är avvikande, utan tack vare att de är det. Det påminner oss om att det inte alltid är den som simmar snabbast som överlever, utan den som vet varför den simmar.

Att bryta med gruppsyck är inte att isolera sig. Det är att våga pröva andra rörelser. Att stanna upp och fråga: Vem är jag när ingen applåderar? Vad vill jag stå för, även om det skaver?

I slutändan handlar det inte bara om att bli sedd. Det handlar om att bli sedd för rätt sak. Inte för hur väl vi anpassat oss, utan för hur sant vi lever. Vi är alla fiskar, ja. Men vi är också koraller, som långsamt bygger våra egna grunder. Vi är tång, som trotsar strömmarna. Vi är havsvarelser med valmöjligheter. Och kanske är det just i det, i den långsamma, medvetna rörelsen bort från det automatiska, som friheten börjar.

VÄRLDENS FULASTE DJUR

2013 blev blobfisken framröstad till världens fulaste djur. En tävling skapad av människor i syfte att synliggöra inte bara de gulliga djuren utan även de vars utseende inte följer mänskliga normer av gulligt. Men blobfisken är dömd utifrån ett utseende den inte ens har. När fisken kommer upp till ytan har den sprängts. Det beror på att den på botten av havet hålls ihop av det massiva trycket som omger den.

Hur tror du att blobfiskar skulle tänka om oss människor?

SKRIV DIN EGEN LÅT, DIKT ELLER MÅLA PRECIS DET DU VILL

Det där med att skapa handlar om något större, att hitta en plats där man får ta plats. Där man inte behöver passa in, utan tvärtom får sticka ut. För den som växer upp i ett samhälle som helst ser raka led och tysta munnar, är musik, konst och teater en slags motståndshandling. Den kan vara smutsig, högljudd och oförutsägbar. Den kan vara annorlunda och fulvacker. Den vägrar förklara sig.

Att skapa är att vägra be om ursäkt för att man finns. Det är att rista in jag var här i en vägg ingen annars hade sett. Det är en önskan om att världen ska kännas aningen mer levande, mer äkta. Att ta det som är smärtsamt, förvirrat eller utanför, och förvandla det till något som låter, brusar och bryter mot det förväntade. Som brusar i högtalare, får folk att dansa, skrika, gråta, känna.

Det handlar inte om att vara bäst. Det handlar om att vara sann. Att välja den osäkra vägen, den skakiga, den som ibland är ensam men alltid är din. Och på den vägen ligger en tyst uppmaning till andra: Du får också vara du. Även om det skaver. Särskilt då.

Så skapa. Måla, skriv, skrik, spela, bygg, riv ner och börja om. Låt det vara ofärdigt, skevt, levande. Låt det vara du. För när du skapar ger du också andra tillåtelse att göra detsamma. Och det är kanske det modigaste man kan göra, att stå för sin egen röst i en värld som hela tiden vill dämpa den.

SKRIV EN LÅT, EN DIKT eller MÅLA PRECIS DET DU VILL

DIN ENDA INSTRUKTION:

Jag vägrar vara någon annan än mig själv.

Är människor mer värdefulla än fiskar?

DIAMANTÖVNING

I den här övningen tränar vi på att följa varandra, som ett fiskstim.

Det är en övning som liknar Följa John.

Dela upp klassen i grupper om fyra personer och ställ upp varje grupp i en diamantform.

Den som står längst fram leder övningen.

De andra kopierar rörelser.

Du som ledare för hela övningen kan genom ett tecken, exempelvis klapp, ge direktiv till gruppledaren att vända sig åt höger eller vänster eller ett halvt varv.

Ledaren är nu en annan gruppmedlem som tar över rollen att leda gruppen.

Övningen går att utveckla genom att ge instruktioner i form av känslor, naturfenomen eller rörelseförslag.

DET ÄR ALLTID HAVET. VI ÄR INGENTING.

"Vid tio meter ser jag inte längre rött eller orange. Färgerna försvinner allt mer tills bara blått återstår. Ju djupare jag når, desto mer komprimeras luften i lungorna av trycket tills lungorna är lika stora som mina knytnävar. Efter 30 meter pressar trycket ner mig. Samtidigt försvinner den sista färgen, den blå. Jag är i vad som kallas frifall men det är fortfarande 170 meter till havets skymningsland, men dit kan min kropp aldrig färdas. Det känns som att man faller, men under vattnet. Tystnaden är unik. Som om man är på den sista tysta platsen på jorden. Från den ljusblå till det mörkblå, som himlens skymning men utan stjärnorna, till det kompakta mörkret. Det svartaste svarta."

(fritt från filmen The Deepest Breath 2023)

Alessia Zecchuini är en av världens främsta fridykare. Redan som mycket liten drömde hon om att befinna sig i ensamheten i skymningslandet. En dröm ingen runt henne förstod.

Tänker du ofta att många runt dig, dina klasskamrater, vännerna, dina föräldrar, inte förstår dina drömmar?

FOTO: Ellika Henrikson

DJUPET

EN KOLLEKTIVT SKAPAD FÖRESTÄLLNING
EFTER EN IDÉ AV: Nadja Hjorton, Lisa Berkert Wallard

MEDVERKANDE: Marta Andersson-Larson, Tuva Börgö*,
Daniel Ekborg, Ylva Gallon, Alexander Gustavsson,
Jonas Redig, Julia Schabbauer, Kjell Wilhelmsen
REGI: Nadja Hjorton
SCENOGRAFI & KOSTYMDESIGN: Lisa Berkert Wallard
MASKDESIGN: Katrin Lind
LJUSDESIGN: Bella Oldenqvist
LJUDESIGN: Jesper Lindell
MUSIKARRANGEMANG: Backa Teater musiker
DRAMATURG: Kristina Ros
REGIASSISTENT: Wilma Askhede, Felicia Stjärnsand

PRODUCENT: Emelie Wessberg

*Praktikant från Högskolan för scen och musik i Göteborg

BELYSNINGSMÄSTARE: Bella Oldenqvist, William Sjöberg
LJUDTEKNIK: Simeon Pappinen Hillert, Jesper Lindell
KOSTYMMÄSTARE: Helena Arvidsson O' Byrne
DEKORANSVARIG: Krister Nylander
MASKTILLVERKNING, REKVISITA & ATTRIBUT:
Colin Ferguson, Wanja Johansson Fernandes,
Anna La Carrubba, Elinor Landal, Robin Landal
DEKORBYGGE & SCENTEKNIK: Mattias Ek, Colin Ferguson,
Wanja Johansson Fernandes, Anna La Carrubba, Emil
Larsson, Krister Nylander
PATINERING: Ulrika Wassén
KOSTYMVÅRD: Malin Garellick

PROJEKTLEDARE BARN OCH UNGA: Erika Isaksson
MARKNADSFÖRING & PRESS: Hanna Lööf
PUBLIKARBETARE: Ulrika Andersson
FÖRESTÄLLNINGSFOTOGRAFI: Ellika Henrikson
LANSERINGSBILD: Lovisa Sköld
TRAILER: Trent Hedayati, Kristian Söderström
FOAJÉPERSONAL: Ulrika Andersson, Klara Lemurell

TEKNISK CHEF: Nicholas Sparding
CHEFSPRODUCENT & ADMINISTRATIV CHEF: Lisa Nowotny
KONSTNÄRLIG CHEF: Lars Melin
VD: Frida Edman

LÅTAR SOM FRAMFÖRS I FÖRESTÄLLNINGEN:

The Blue Planet - Hans Zimmer, Jacob Shea, David Fleming
Octopus's Garden - The Beatles
Andas in andas ut - Thomas Stenström
Genom Eld & Vatten - Sarek
Holy Diver - Dio
Drunken Sailor (Trad)
My Heart Will Go On - Céline Dion
Gå & fiska! - Gyllene Tider
ocean eyes - Billie Eilish

INSPELAD RÖST: Nadja Hjorton

TACK TILL: Stefan Abellsson, Josefin Ordal, Alma Möller,
Hannah Shermis, Sjöfartsmuseet, Kulturskolan i Ale,
Björlandaskolan, Rambergsskolan, Fjällskolan, Lärjeskolan,
Kvibergsskolan

Uppremiär på Backa Teater 19 september 2025
Föreställningen är 1 timma och 15 minuter
Från 10 år

Göteborgs Stadsteater är ett av Göteborgs Stads helägda bolag med bidrag från Västra Götalandsregionen och Statens Kulturråd.